

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תשובת יחיד וצבור

(י"ז ב') אמר רבי יוחנן: גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם, שנאמר: "הַשִּׁמְן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאַזְנֵי הַכֹּהֲנִים וְעֵינֵי הַשֹּׁעֵר פֶּן יֵרָאֶה בְּעֵינָיו וּבְאַזְנוֹ יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יִבִּין וְשֵׁב וּרְפָא לוֹ".

אמר ליה רב פפא לאביי: ודילמא (מועילה תשובה רק) לפני גזר דין.

אמר ליה: "וּרְפָא לוֹ" כתיב. איזהו דבר שצריך רפואה, הוי אומר זה גזר דין.

מיתבי: השב בינתיים (בין ראש השנה ליוה"כ) מוחלין לו. לא שב בינתיים (ונגזרה גזירה), אפילו הביא (אח"כ) כל אילי נביות (המובחרים שבאילים) שבעולם (לקרבן) אין מוחלים לו!

(ומתרץ) הא ביחיד (גזר דין של יחיד, אין תשובתו מקרעת), הא בציבור (מקרעת).

(י"ח א') (ומסיק) וגזר דין דיחיד, תנאי היא (אם יכול להיקרע ע"י תשובה), **דתניא:** היה רבי מאיר אומר: שניים שעלו למיטה, וחולין שווה. וכן שניים שעלו לגרדום לידון, ודינן שווה. זה ירד וזה לא ירד. זה ניצל וזה לא ניצל. מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל? זה התפלל תפילה שלימה (בכוונה), נענה. וזה לא התפלל תפילה שלימה, לא נענה. רבי אלעזר אמר: כאן קודם גזר דין, כאן לאחר גזר דין. רבי יצחק אמר: יפה צעקה לאדם, בין קודם גזר דין, בין לאחר גזר דין.

(ואמרינן, אף בתשובת ציבור) אמר רב שמואל בר אמי, ואמרי לה אמר רב שמואל בר נחמני אמר רב יונתן: מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע? שנאמר: "וְלָכֵן נִשְׁפָּעְתִּי לְבֵית עָלִי אִם יִתְכַּפֵּר עֲוֹן בֵּית עָלִי בְּזָבַח וּבִמְנֻחָה".

אמר רבא: 'בְּזָבַח וּבִמְנֻחָה' אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה.

אביי אמר: 'בְּזָבַח וּבִמְנֻחָה' אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים.

(ומברר) ביחיד אימת (מצוי לו ה', דכתיב³ "דַּרְשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ")? אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים.

שיטות הראשונים

זמנים בהם התשובה והצעקה מתקבלת: כתב הרמב"ם "אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים היא יפה ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר: "דַּרְשׁוּ יי בְּהִמְצָאוֹ, קְרָאֵהוּ בְּהִיּוּתוֹ קְרוֹב" (ישעיה נה,ו). בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיָחִיד. אָבֵל בְּצִבּוֹר - כָּל זָמַן שְׁעוֹשִׁין תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שָׁלֵם הֵן נִעֲנִין, שְׁנֵאֲמַר: "כִּי אֶלְהִינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו" (דברים ז,ו).⁴

¹. ישעיה ו,ג.

². שמואל א, ג'ד.

³. ישעיה נה,ו.

⁴. מקורות: רמב"ם (הל' תשובה ב,ו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ההודעה לגולה על קביעת חודשים

(י"ח א') **משנה:** על ששה חודשים השלוחין יוצאין (להודיע יום שקידשו בית דין את החודש): על (ראש חודש) ניסן, מפני הפסח.⁵ על אב, מפני התענית. על אלול, מפני ראש השנה.⁶ על תשרי, מפני תקנת המועדות.⁷ על כסלו, מפני חנוכה. ועל אדר, מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קיים, יוצאין אף על אייר, מפני פסח קטן (פסח שני, לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון).

(ומקשה) וליפקו נמי אתמוז וטבת (בגלל הצומות)?

(י"ח ב') דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רב שמעון חסידא: מאי דכתיב⁸ "כֹּה אָמַר ה' צִבְאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׁשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה (וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֲהִבּוּ)" קרי להו צום, וקרי להו ששון ושמחה, בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה; אין שלום - צום.

אמר רב פפא: הכי קאמר: בזמן שיש שלום, יהיו לששון ולשמחה (ליאסר בהספד ותענית). יש שמד, צום (חובה להתענות בהם). אין שמד ואין שלום, רצו מתענין, רצו אין מתענין (וכיוון דרשות הוא, לא מטרחינן שלוחים עליהו).

(ומקשה) אי הכי, תשעה באב נמי (לא יצאו שלוחים)!

אמר רב פפא: שאני ט' באב, הואיל והוכפלו בו צרות (ולעולם מתענים). דאמר מר: בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר.

שיטות הראשונים

למי מודיעים השליחים: רש"י פירש שהשליחים מודיעים לבני הגולה. **ריטב"א** כתב, ששולחים להודיע לבני ארץ ישראל. והוסיף שנראה בתלמוד שאף לבבל היו שלוחים יוצאים. **והרמב"ם** כתב, 'ומירושלים שולחין בית דין שלוחין לכל הארץ'.⁹

האידינא דידעינן בקיבועא דירחא: במקום שהשלוחים לא היו מגיעים, היו עושים שני ימים טובים מספק. והאידינא, דעת **הריטב"א**, שבכל ארץ ישראל עושים יום אחד, ובכל חו"ל יומיים.¹⁰ דעת **החינוך ורי"א**, שגם בחו"ל במקומות הסמוכים לארץ ישראל, עושים יום אחד, כבארץ ישראל. ודעת **הרמב"ם**, שהדבר תלוי במרחק בינו לירושלים. ואף

⁵. והולכין השלוחין עד הפסח, חוץ מן השבתות. רש"י.

⁶. מודיעים מתי התחיל אלול, ועושין ראש השנה ביום שלושים לאלול בגולה. דרוב שנים אין אלול מעובר. ואף על פי שספק הוא בידם שמא יעברוהו בית דין, אי אפשר להן לדעת, ועל כרחן הולכין אחר רוב שנים, ואם לא ידעו מתי התחיל אלול, לא ידעו יום שלשים שלו. רש"י.

⁷. לאחר שקדשוהו בית דין לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת, והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג, ומודיעים אם עיברו בית דין את אלול ואם לאו, כדי שלא יהא לבם נוקפן ביום הכפורים וסוכות. רש"י.

⁸. זכריה ח"ט.

⁹. מקורות: רמב"ם (פיה"מ, על פי מהד' הרב קאפח). ריטב"א (ד"ה מתני' על ששה).

¹⁰. שיש לנו לילך אחר הרוב. ובחו"ל ברוב המקומות לא היו מגיעים שלוחים, ולכן גם האידינא עושים בכל חוץ לארץ ב' ימים. וברוב ארץ ישראל היו מגיעים, וגם האידינא עושים בכל ארץ ישראל יום אחד.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

בארץ ישראל, אם הוא מהלך יתר על עשרה ימים, עושים שני ימים, כמנהגם מקודם. פחות מזה, בארץ ישראל, עושים יום אחד. ואם הוא מחוץ לארץ, עושים כמנהגם הקודם.⁴¹

בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה: רש"י פירש, שיש שלום, שאין יד הגויים תקיפה על ישראל. **ורבינו חננאל ורמב"ן** פירשו, כל זמן שבית המקדש קיים.

אין שמד ואין שלום, רצו מתעניין: כתב הר"ן, דמדאמרינן דברצו תליא, מסתברא דאפילו הורגלו להתענות, לא אמרינן דשוניהו עליהו חובה, בר מתשעה באב. אלא **שהרמב"ן** כתב, ועכשיו כבר רצו ונהגו להתענות בהם וקבלום עליהם, לפיכך אסור ליחיד לפרוץ גדרן, וכל שכן בדורות הללו שהרי בעונותינו שרבו יש שמד בישראל ואין שלום, הילכך חייבין הכל להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים. אלא שאין נוהגים בהם חומרת תשעה באב.⁴² וכן פסק **השו"ע**.⁴³

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תשעה באב ושאר תעניות, סימן תקנ)

- א. הפל חיבים להתענות ארבע צומות הללו ואסור לפרץ גדר...
ב. צומות הללו, חוץ מט' באב, מתירים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואין צריך להפסיק בהם מבעוד יום.

⁴¹ מקורות: רמב"ם (הל' קידוש החודש ה, ט-יב). החינוך (מצוה שא). ריא"ז (הלכה ג, סעי' יב).

⁴² וביארו הפוסקים דבריו, דבשעה שרצו וקבלו עליהם לצום בכל הארבע תענית הנ"ל, לא קבלו עליהם שיהיו בחומר תענית צבור כתשעה באב, לפי שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה.

⁴³ או"ח תקנא. וכתב המשנ"ב (ס"ק ו), ובעל נפש יחמיר בכולן כמו בתשעה באב. וביאר בשעה"צ (ס"ק ט) דהאידינא מצוי גזרות מן הגויים, ואם כן חל עצם החיוב על הג' צומות כמו על ט' באב לפי דברי הרמב"ן, וגם הגר"א בביאורו מסכים לדברי הרמב"ן. ועיין באליה רבה בשם השל"ה דבעל נפש צריך להפסיק גם מבעוד יום. והוסיף המשנ"ב (ס"ק ו), אלא שאם חל ליל טבילה יקיים עונתו. וגם בנעילת הסנדל לא יחמיר משום חוכא וטלולה. וכן אם חל י' בטבת בערב שבת אין להחמיר ברחיצה בחמין מפני כבוד השבת. מקורות: רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין אבלות ישנה; ה"ד בר"ן). ר"ן (ד ב - ה א ברי"ף, ד"ה ודאמרינן הכא). ור' תוספות (מגילה ה' ב', ד"ה ורחץ בקרונה).